

DUINREKREATIE (1)

DOOR N. DE KNEGT (STUDIEGROEP REKREATIE EN NATUURBEHOUD IN DE DUINEN *)

Onder de titel "Duinrekreatie" is eind vorig jaar een rapport van de off-set gelopen dat tot stand kwam onder verantwoordelijkheid van het Centrum voor Milieukunde in Leiden. Het rapport behandelt het rekreatieve gebruik van de duinen tussen Scheveningen en IJmuiden, en de invloed daarvan op het natuurlijk milieu. Het is opgesteld door een achttal studenten uit verschillende studierichtingen*. In dit nummer van DUIN volgt een samenvatting van het eerste deel van het rapport, waarin het beheer van de duingebieden, de rekreatiedruk en de rekreatieve voorzieningen aan de orde komen. Het tweede deel handelt over verstuiwing, padendichtheid en broedvogelstand, in relatie tot de rekreatie. Dit zal in het volgende nummer van DUIN samengevat worden.

Als men in de duinen rondwandelt, ziet men buiten de meer officiële paden soms een wirwar van kleine paadjes, waarvan aangenomen kan worden, dat ze door betreding ontstaan zijn. Mogelijk is, dat in het dynamische milieu van de duinen deze paadjes de haard vormen, waarvan daan verstuiwing als een brand om zich heen grijpt.

Behalve deze door de mens in de hand gewerkte verstuiwing, komt ook van nature verstuiwing in de duinen voor. De problematiek rond de vragen, of verstuiwing in aanzienlijke mate ook veroorzaakt wordt door rekreatie en of de broedvogeldichtheid samenhangt met rekreatief bezoek, vormde het uitgangspunt voor het onderzoek. In het voorbeeld van de verstuiwing heeft men, naast aantallen rekreanten en oppervlakte aan verstuiwing, al snel behoefte aan veel meer gegevens. Wil een rekreatant een verstuiwing veroorzaken, dan moet hij buiten de officiële paden lopen. Het beheer komt hier om de hoek kijken, immers de openstelling van gebieden verschilt en kan bijv. beperkt zijn tot de wegen en paden. Daarnaast bepaalt de hoeveelheid toezicht weer, in hoeverre verboden overtreden kunnen worden. Ook de rekreatiedruk leidt tot verdere vragen. Waarom trekt het ene gebied meer mensen aan dan het andere? In dit verband is gekeken naar de rekreatieve voorzieningen.

Dit waren te veel vragen om in het bestek van het rapport te beantwoorden. Er moest een keuze gemaakt worden waardoor de nadruk is komen te liggen op

een beschrijving van het gebied, waaruit niet altijd harde conclusies getrokken konden worden.

HET BEHEER

Het beheer van de duingebieden werd onderzocht door middel van een enquête onder 30 beheerders. Op kaart 1 is de openstelling van de gebieden weergegeven. Tweederde van het duingebied blijkt opengesteld voor re-

voor rekreatie opengestelde gebieden met gesloten gebieden, omdat in de laatste ook veel menselijke invloeden werkzaam zijn. In tabel 1 is de openstelling in relatie met de beheersvorm weergegeven.

Uit de enquête bleek ook dat veel toegangsvoorwaarden overtreden worden, vooral het buiten de paden lopen, of het zich in geheel verboden gebied bevinden. De effectiviteit van art. 461 ("verboden toegang") is kennelijk niet zo groot. Deze effectiviteit hangt ook af van het toezicht, dat blijkens tabel 2 nogal uiteenloopt. Behalve het aantal toezichthouders spelen waarschijnlijk de instructies een rol. Zo ligt bij Staatsbosbeheer de nadruk op het gastheerschap, terwijl bij de Duinwaterleiding van Den Haag het bewakingskarakter sterk naar voren komt. Dit heeft tot gevolg

beheersvorm	openstelling:		toeg. op we-		totaal
	open	gesloten	gen en paden	onbekend	
particulieren	131	219	129	57	536
gemeenten	170	221	130	-	521
hoogheemraadschappen	-	767	-	-	767
waterleiding-bedrijven	3267	1892	103	-	5262
domeinen	180	387	-	-	567
stichtingen	98	104	1944	-	2146
staatsbosbeheer	-	98	959	-	1057
rijkswaterstaat	-	-	-	9	9
onbekend	-	61	-	218	279
totaal oppervl.	3846	3749	3265	284	11.144
in %	34,5%	33,7%	29,3%	2,6%	100%

tabel 1: overzicht openstelling, beheersvorm en oppervlakte duingebieden tussen Scheveningen en IJmuiden (in hectaren)

kreatie, waarvan de helft alleen op wegen en paden. Een derde is dus gesloten, doch dit zijn slechts voor een gering deel "zuivere" natuurreservaten. De belangrijkste functie is meestal de waterwinning, zeevering of defensie. Dit feit bemoeilijkt het vergelijken van

* deelnemende studenten: Onno Bresjer (planologie), Ton Bokern (rechten), Steve StClair (economie), Ria de Hoop (sociologie), Fred Snijders (fysische geografie), Anneke Don, Niek de Knecht, Constance van Dorp en Timo van Tilburg (biologie)

dat het aantal processen verbaal in het D.W.L.-gebied enige honderden en bij S.B.B. een tiental per jaar bedraagt. Wil men de effectiviteit van art. 461 verhogen, dan zal dit waarschijnlijk kunnen zoor een verhoogd toezicht, zoals bij verkeersovertredingen gebleken is. Een op langere termijn werkende methode is, om meer begrip voor het kwetsbare, waardevolle duinlandschap op te wekken, zodat meer sociale aanvaarding van bepalingen verkregen wordt.

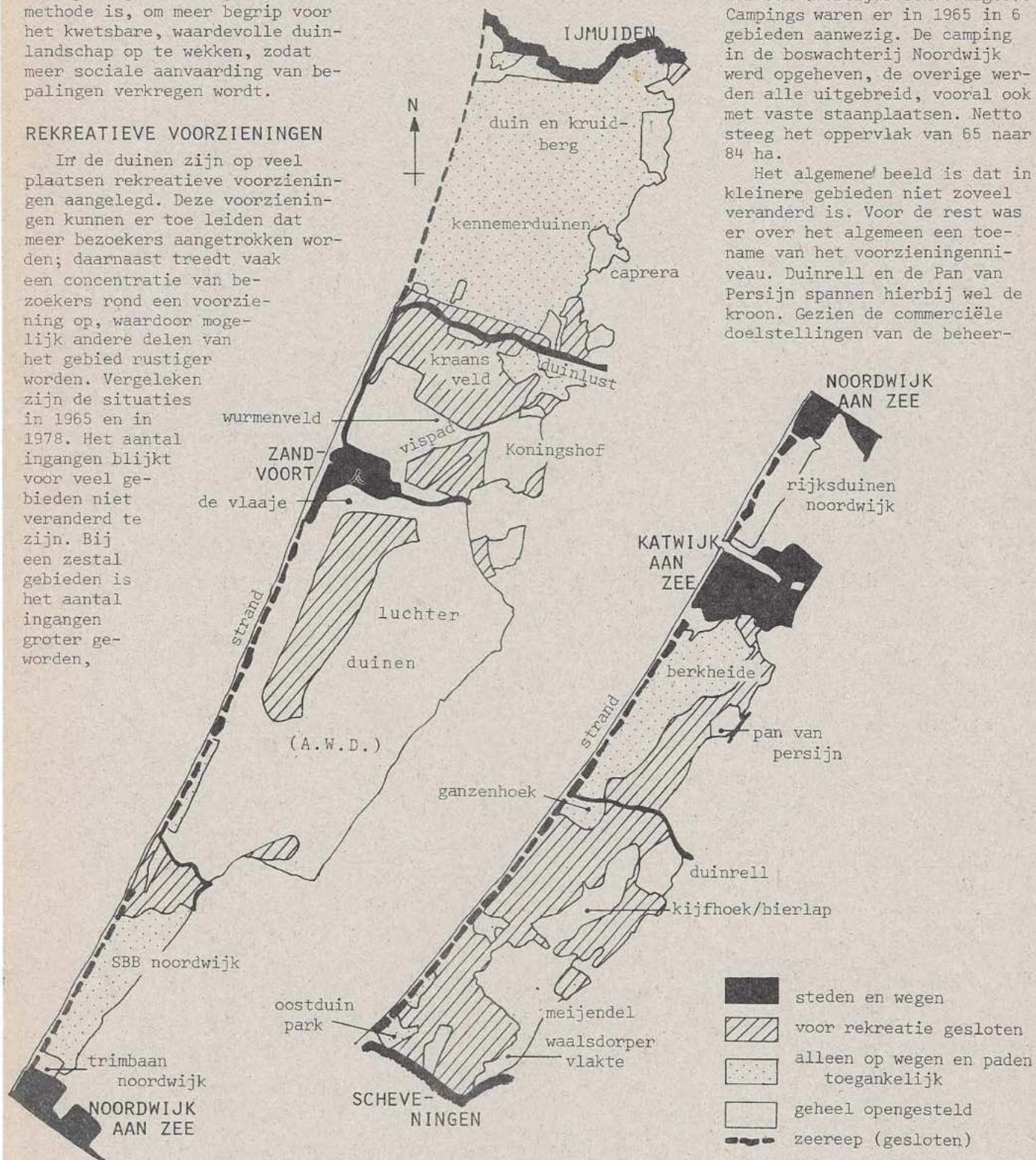
REKREATIEVE VOORZIENINGEN

In de duinen zijn op veel plaatsen recreatieve voorzieningen aangelegd. Deze voorzieningen kunnen er toe leiden dat meer bezoekers aangetrokken worden; daarnaast treedt vaak een concentratie van bezoekers rond een voorziening op, waardoor mogelijk andere delen van het gebied rustiger worden. Vergeleken zijn de situaties in 1965 en in 1978. Het aantal ingangen blijkt voor veel gebieden niet veranderd te zijn. Bij een zestal gebieden is het aantal ingangen groter geworden,

hetgeen er in het algemeen toe leidt dat het aantal rustige "hoeken" van een gebied afneemt. Ook de forse toename van het aantal parkeerplaatsen bij een viertal gebieden vergroot de toegankelijkheid. Het totale aantal parkeerplaatsen nam toe

van + 8.000 tot + 13.000. De vijf restaurants waren alle ook al in 1965 aanwezig. Het aantal koffietenten e.d. nam eerder af dan toe. Wat wel toenam is het aantal trimbanen (van 0 naar 4), picknickplaatsen en speelweiden. De bezoekerscentra zijn er nu 3; in 1965 was er alleen in Meyendel één (destijds eenvoudiger). Campings waren er in 1965 in 6 gebieden aanwezig. De camping in de boswachterij Noordwijk werd opgeheven, de overige werden alle uitgebreid, vooral ook met vaste staanplaatsen. Netto steeg het oppervlak van 65 naar 84 ha.

Het algemene beeld is dat in kleinere gebieden niet zoveel veranderd is. Voor de rest was er over het algemeen een toename van het voorzieningenniveau. Duinrell en de Pan van Persijn spannen hierbij wel de kroon. Gezien de commerciële doelstellingen van de beheer-

kaart 1: behandelde duingebied + openstellingstoestand; schaal 1 : 125.000 (+)

gebied	1965	1975	1978	opp.
IJmuiden	?	1	1	110
Heerenduinen	1	1	1	94
Duin en Kruidberg	?	?	2/3	682
Kennemerduinen	?	?	2/3	1235
't Vlakje	?	2	2pt	22
Kraansveld	3	3	3	342
Vispad	?	2	2pt	33
Koningshof	2	1	3	200
Luchterduinen(AWD)?	10	10		3200
bosw. Noordwijk	?	?	3	414
Berkheide	?	?	3	509
Pan van Persijn	1	2	2	44
Meijndel	?	15	?	1425
zeereep geh. geb.	3	3	3	750

tabel 2: toezicht in mankrachten in 1965, 1975 en 1978 in een aantal gebieden + oppervlak beheersgebied in ha; pt= part time

ders van Duinrell is dat niet zo verwonderlijk. Bij de Pan van Persijn lijkt dit echter nogal in strijd met de in 1972 gemaakte keuze voor het behoud van het "Panbos" als natuurgebied.

REKREATIEDRUK

Wil men de invloed van recreatie op het natuurlijk milieu

onderzoeken, dan zal men over goede bezoekersaantallen moeten beschikken. Op 23 april 1978, een zondag met goed voorjaarsweer, werd hiertoe een telling verricht, m.m.v. ong. 30 personen en m.b.v. een 10-tal pneumatische verkeerstellers. In gebieden met kaartverkoop kon het aantal bezoekers bepaald worden uit de dagverkoop (plus een schatting van het bezoek van jaarkaarthouders e.d.). Bij andere gebieden werden de ingangen bemand en tussen 10.00 en 17.00 uur de passanten geteld. Een aantal kleine gebieden was niet of slecht omheind, zodat niet bij ingangen gepost kon worden. In deze gebieden werd op een viertal tijdstippen geteld hoeveel personen aanwezig waren. Tot slot waren er gebieden met een groot aantal ingangen, waarvoor niet voldoende tellers aanwezig waren. Daarom werden bij deze gebieden de auto's geteld, i.p.v. bezoekers. M.b.v. vooronderzoek was het aantal duinbezoekers per parkerende auto vastgesteld.

De aldus verkregen resultaten werden alle omgerekend in schattingen voor het dagbezoek er hectare. Ervan uitgaande dat de teldag een zgn. normdag was, werd het dagbezoek vermenigvuldigd met een bepaalde factor ten einde het jaarbezoek te verkrijgen. Hierbij werd onder-

scheid gemaakt tussen zondagsgebieden (vermenigvuldigingsfactor 70), gewone gebieden (factor 120) en werkdaggebieden (factor 200), op basis van Peltzer (1) en eigen onderzoek in 4 gebieden. De eindresultaten staan vermeld in tabel 3. Opge-merkt moet nog worden dat niet meegeteld zijn de wielrijders over doorgaande routes, omdat aangenomen mag worden dat deze weinig afstappen en daardoor slechts beperkte invloed op het natuurlijk milieu uitoefenen. Eigenlijk geldt hetzelfde voor recreanten, die alleen een restaurant of theehuis bezoeken, maar hiervoor kon niet gecorrigeerd worden.

In totaal zijn schattingen gemaakt van de recreatiedruk voor 6400 van de 7100 openge-stelde hectaren, en voor 230 ha in officieel gesloten gebied. Vijf van de zes meest intensief bezochte terreinen liggen tussen Scheveningen en de Wasse-naarse Slag. Een verklaring hiervoor kan gezocht worden in het feit dat Den Haag hier vlak bij ligt en hier misschien minder alternatief aanbod is voor de openluchtrecreatie dan in

(1) Peltzer, R.H.M., 1976. Bezoekerstellingen in CRM-natuurreservaten. SBB, afd. recreatie-onderzoek.

gebied	tel-meth.	verm. fact.	dag-bezoek	jaar-bezoek	jaarbez. per ha.	gebied	tel-meth.	verm. fact.	dag-bezoek	jaar-bezoek	jaarbez. per ha.
IJmuiden A	M	g	210	25.000	1300	Luchterduinen (A.W.D.)	K	z	3100	220.000	80
IJmuiden B	M	g	130	16.000	710	SBB Noordwijk	P	g	5600	680.000	2400
Duin en Kruidb.	T	z	1300)			trimb. N'wijk	M	w	260	52.000	2400
Middenduinen	T	g	250)	120.000	180	Rijksduinen	T	g	560	67.000	590
Kennemerduinen	K	z	3900	270.000	240	Berkheide	P	g	2900	350.000	650
Caprera	K	z	420	29.000	1200	Ganzenhoek	P	g	1400	170.000	2500
Duinlust	T	g	840	100.000	1600	Kijfhoek/Bierlap	T	w	180	36.000	190
Circuit A	M	g	110	13.000	550	Meijndel	T	g	10200	1.200.000	6200
Circuit B	M	g	40	5.000	370	Zeeslag Meij.	T	z	1400	96.000	3200
Wurmenveld	M	w	130	26.000	490	Oostduinpark	P	g	2200	260.000	3900
Vispad	T	g	800	96.000	2900	Pompstat. weg	P	g	800	96.000	2800
Koningshof	T	g	660	79.000	630	Waalssd. vlakke	T	g	1200	150.000	1700
de Vlaaje	M	w	290	58.000	2100						

tabel 3: de huidige (1978) recreatiedruk in de duinstrook tussen Scheveningen en IJmuiden a.h.v. tellingen; verklaring telmethoden: K = dagbezoek geschat op basis van aantal verkochte dagkaarten, T = dagbezoek bepaald dmv telling bij de ingangen, M = dagbezoek geschat op basis van een aantal momentopnamen, P = dagbezoek geschat uitgaande van het aantal auto's; verklaring vermenigvuldigingsfactor: z = 'zondagsgebied', g = 'gewoon gebied', w = 'werkdag-gebied'.

het noorden van het studiegebied. Verder lijken grote gebieden een vrij lage rekreatiedruk te hebben.

Enkele belangrijke factoren die samenhangen met de recreatie zijn helaas noodgedwongen buiten beschouwing gelaten. Als eerste de verblijfstijd. In feite is niet het aantal bezoekers

van een gebied de beste maat om te vergelijken met schade aan het natuurlijk milieu: beter is het aantal bezoekersuren per ha. De verblijfstijd van een rekreatant zou dus gemeten moeten worden. Verondersteld kan worden dat deze in grotere gebieden langer is dan in kleinere, waardoor de rekreatiedruk in grote

gebieden wat ondergewaardeerd is. Daarnaast zullen verschillende recreatievormen en -gedragingen ook verschillende schade aanrichten en zal ook de rekreatiedruk in een gedeelte van het jaar - bijv. tijdens het broedseizoen - een belangrijke rol spelen.

DE REKREATIEDRUK SINDS 1950

Gegevens over de bezoekersaantallen in het verleden zijn slechts voor 8 gebieden over een serie van jaren bekend (zie fig. 1). Deze cijfers zijn gebaseerd op kaartverkoop of autotellingen. In de Kennemerduinen, de Luchterduinen en Caprera kan er gesproken worden van een stabilisatie van het bezoek sedert de zestiger jaren, terwijl er in Duinrell een toename is. Het bezoekersaantal van Meijendel steeg tot 1971, waarna een sterke daling optrad. Na 1974 zijn er echter geen cijfers meer gepubliceerd.

Met behulp van deze cijfers is getracht een beeld te krijgen van de invloed van de aanleg van recreatieve voorzieningen. In het algemeen blijkt dat de aanleg van meer dan eenvoudige voorzieningen een zekere toename in het bezoek teweegbrengt, zoals uit blijkt uit:

- de aanleg van spartelvijvers in de Kennemerduinen in 1957, 1962 en 1965, die steeds gevolgd wordt door een sterke stijging in het jaarbezoek; bij de aanleg van 't Wed in 1957 bleek bovendien dat het bezoek voornamelijk sterk toenam bij de ingang die naast de plas gelegen was.
- de aanleg van voorzieningen t.g.v. de reconstructie van het Panbos na 1972, waarna ook het bezoek sterk toenam.
- de algemene ontwikkeling in Duinrell, waar parallel aan het toenemend aantal voorzieningen het jaarbezoek sinds 1967 met bijna de helft is toegenomen.

Uitbreiding van het beschikbare oppervlak heeft waar dit is gebeurd (Caprera en Meijendel) geen duidelijke invloed gehad op het bezoekeniveau.

In hoeverre een relatie tussen rekreatiedruk en het beheer enerzijds, en verstuiwing, paddichtheid en broedvogelstand anderzijds aangetoond kon worden zal in DUIN 1979, 2 te lezen zijn.

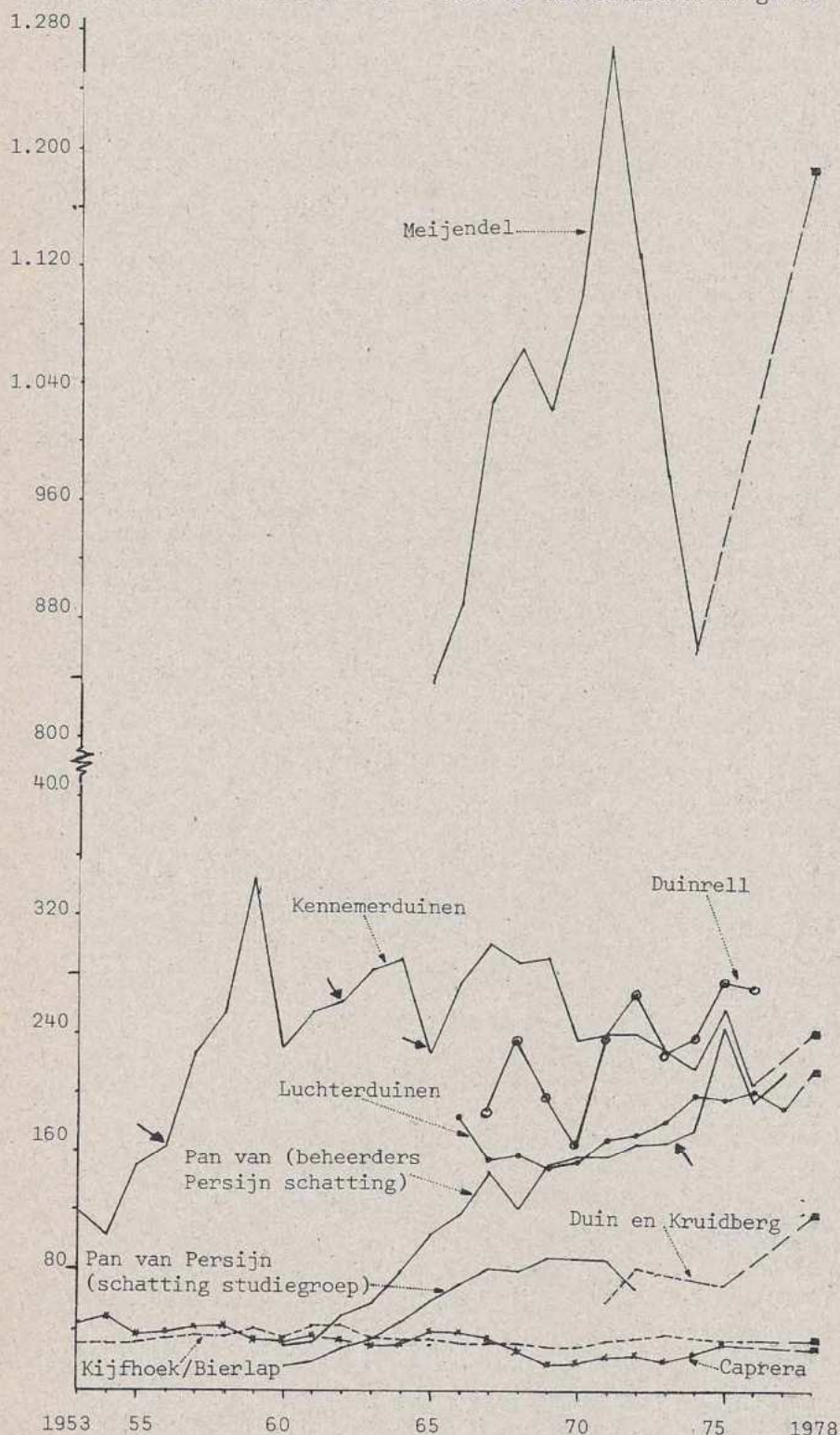

fig. 1 : geschat jaarbezoek voor een aantal duingebieden 1953 - 1978; in duizendtallen